הָיָה לָבוּשׁ כֵּלָיו וְכוּ' הוּא טָמֵא מֵיָד וְהֵן טְהוֹרִים עַד שֶׁיִּשְׁהֶה וְכוּ' - שאין הבגדים טמאים מצד עצמם [מדין 'והבא אל הבית יטמא'], שכיון שלבוש בהם הם בטלים לגביו, והטומאה באה להם מכוחו ככל טומאת בגדים שבתורה, וגזירת הכתוב היא שאין לו כוח לטמאם עד שישהה כדי אכילת פרס (תוס' חולין עא, ב ד"ה למאי; ר"ש נגעים יג, י; חזו"א נגעים י, יח, ובגליונות על חי' הגר"ח דלהלן).

ויש שפירש, שגדר טומאת הבגדים שלבוש בהם אינו שטמאים מחמת האדם, אלא גדר טומאתם הוא שטמאים מחמת עצמם, ומה שדינם תלוי בשהיית האדם בבית, הוא משום שגזירת הכתוב היא שאף על פי שכל הבא אל הבית נחשב מיד 'בא', וטמא מיד, בגדים שלבוש בהם נחשבים ש'באו' רק לאחר שהאדם הלבוש בהם שהה בבית, וכיון ש'באו', הרי הם טמאים כדין כל הבא אל הבית שטמא מחמת הבית (חי' הגר"ח טומאת צרעת טז, ח).

ושני אנשים העומדים בפתח הבית, האחד לבוש טלית ותפילין, והשני נושאם בידו, יש שהביא מסוגיתנו ראיה שאותו שנושאם בידו קודם לכבדו להיכנס ראשון, שהרי מבואר בסוגיא כאן, שבגדים שבידו הם בכלל 'והבא אל הבית', אבל בגדים שלבוש בהם אינם בכלל, ואם כן הטלית והתפילין שאצל זה שלבוש בהם, טפלים לגביו ואינם נחשבים כבאים אל הבית, והטלית והתפילין שאצל זה שהם בידו, נחשבים כבאים אל הבית, ולכן הוא קודם להיכנס ראשון (פסקי תשובה ב, קנז, בשם בעל ה'בית הלוי').

בְּכְדֵי אֲכִילַת פְּרָס - חצי כיכר (רש"י). ושיעורו ארבע ביצים (רש"י עירובין ד, א ד"ה פרס, ופסחים מד, א ד"ה ומשני מאי), כדעת רבי שמעון [בעירובין (פב, ב)] (תוס' יו"ט נגעים יג, ט). ויש שסוברשיעורו שלש ביצים (רמב"ם שביתת עשור ב, ד וטומאת צרעת טז, ו), כדעת רבי יוחנן בן ברוקה [בעירובין (שם)] (כסף משנה מאכלות אסורות יד, ח; תוס' יו"ט שם).

ומודדים זמן זה לפי משך זמן אכילה של אדם בינוני, ולא לפי משך זמן אכילה של כל אדם לפי טבעו (מנחת חינוך מצוה שיג אות ד; חזו"א או"ח לט, יח).

פַּת חִטִּין וְלֹא פַּת שְׂעוֹרִין מֵיסֵב וְאוֹכֵל בְּלִיפְתָּן - וכל אלו הם סיבה לקיצור זמן האכילה, שפת חיטין נאכלת יותר מהר מפת שעורין, וכן כשאוכל בהסיבה הוא עסוק באכילה בלבד ולא בדברים אחרים, ואוכל מהר יותר, וכן כשאוכל יחד עם לפתן, אוכל מהר יותר (ע"פ רש"י כאן ובעירובין ד, א; רבנו חננאל). ויש שפירש להיפך, שכל אלו הם סיבה לעיכוב זמן האכילה, שפת חיטין נאכלת לאט בדרך תענוג, וכן אכילה בהסיבה היא לאט ובדרך תענוג, וכשאוכלה יחד עם לפתן, הרי מכניס בפיו פחות פת, ונמצא ששיעור ה'פרס' נאכל בזמן ארוך יותר (ריטב"א).

ודוקא כשאוכל פת חיטין שיעור 'כדי אכילת פרס' נמדד לפי זמן אכילת פרס פת חיטין, אבל כשאוכל שאר מאכלים, שיעור זה נמדד לפי זמן אכילת פרס מאותו מאכל (מג"א פא, ב. וראה פמ"ג שם, ומנחת חינוך מצוה שיג אות ה). ויש שסובר, שגם כשאוכל שאר מאכלים, שיעור זה נמדד לפי זמן אכילת פרס פת חיטין (חזו"א או"ח לט, יח).

■ להלכה, שיעור 'אכילת פרס', יש אומרים ארבע ביצים [דעת רש"י], ויש אומרים שלש ביצים [דעת הרמב"ם] (שו"ע או"ח תריב, ד. וראה גם שם שסח, ג). ולמעשה, בדינים דאורייתא יש ללכת אחר השיעור שהוא לחומרא, ובדינים דרבנן יש ללכת אחר השיעור שהוא לקולא (משנ"ב שם, ח). ומודדים שיעור זה לפי משך זמן האכילה של אדם בינוני (ראה משנ"ב תריח, כא, וחזו"א או"ח לט, יח, ומשנ"ב מהדו' דרשו שם הע' 37. ולענין משך זמן זה למעשה, ראה שם הע' 39). ומודדים שיעור זה בכל מאכל לפי זמן אכילת פרס מאותו מאכל [כדעת המג"א] (משנ"ב פא, ג. וראה במשנ"ב מהדו' דרשו שם הע' 3, דעת החזו"א הנ"ל).

גֶּפֶן כְּדֵי רְבִיעִית יַיִן לְנָזִיר - לענין מדידת שיעור רביעית בחרצנים וזגים ושאר חלקי הגפן [ויש שסובר שאף שהם איסורי אכילה שיעורם ברביעית, כמבואר בגמ' בנזיר (לד, ב)], וכדי למדוד את שיעורם, מכניסים אותם לכלי מלא במשקה עד שפתו, עד שיצא מהכלי משקה בשיעור רביעית, ומשקה זה צריך שיהיה יין דוקא ולא מים, שהיין הוא סמיך ונגדש על שפת הכלי, וצריך להכניס כמות גדולה יותר לתוך הכלי כדי שתצא ממנו רביעית (רש"י), ולא נתפרש מהו שיעור רוחב הכלי שמשערים בו, ומהו עובי דפנותיו [שהרי מידת היין הנגדש משתנה לפי מידות הכוס ועובי דפנותיו] (ראה רש"ש). ועוד יש לפרש, לענין נזיר שאסור ביין, ששיעור איסורו ברביעית (רש"י עירובין ד, א ד"ה רביעית, הובא בתוס' כאן ד"ה גפן). ועוד יש לפרש, לענין נזיר האוכל יין קרוש, שכשהוא קרוש שיעורו בכזית, ומודדים לפי שיעור רביעית יין משום שיין בשיעור רביעית שנקרש עומד על שיעור כזית [ודוקא ביין, שהוא סמיך] (רש"י ברכות מא, א ד"ה כדי, ע"פ רש"ש כאן).

שֶׁרוֹב שִׁיעוּרֶיהָ כְּזֵיתִים - בין לענין אכילה, כגון אכילת חלב, פיגול ונותר, ושאר איסורים, ובין לענין טומאה, כגון לטומאת מת (רש"י). לענין אכילה, מפני שאין אכילה פחות מכזית (תורת כהנים אחרי יב, ב. וראה מנחת חינוך מצוה ח אות א), ולענין טומאה, מפני שתחילת ברייתו של אדם כזית, ולפיכך שיעור טומאת בשרו כשמת בכזית (רמב"ם טומאת מת ב, ב).

הִלְכָתָא נִינְהוּ וְקָרָא אַסְמַכְתָּא בְּעָלְמָא הוּא - שיעורים הם הלכה למשה מסיני ואין להם רמז בכל התורה, והפסוק האמור לא נאמר כלל בעניינם, אלא שחכמים הסמיכו אותם לפסוק כדי להקל על זכירתם (רמב"ם בהקדמה לפיהמ"ש. וכן דעת הכוזרי ג, עג). ויש שפירש, שודאי שענין 'אסמכתא' נרמז בפסוק, אלא שלא נאמר בפירוש, ומסרו הכתוב לחכמים שיפרשו גדרי חיובו (ריטב"א ר"ה טז, א. וראה עוד באר הגולה [למהר"ל] באר ראשון, א).

דִּכְתִיב וְרָחַץ אֶת בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם שֶׁלֹּא יְהֵא דָּבָר חוֹצֵץ בֵּינוֹ לְבֵין הַמַּיִם, שמלשון הכתוב 'בשרו במים' משמע שצריך שבשרו יגע במים (רש"י ב"ק פב, א ד"ה בשרו), ו'בשרו' משמע כל בשרו, ואם יש דבר החוצץ, אין זו טבילה לכל בשרו (מאירי נדה סו, ב).

נִימָא אַחַת קְשׁוּרָה חוֹצֶצֶת - כשמקפיד עליה, שגזרו על 'מיעוטו המקפיד', כמבואר בגמ' [להלן (ע"ב)] (רש"י; רמב"ם מקואות ב, טו). ויש שפירשו, שנימא אחת קשורה אינה חוצצת, שאינו מקפיד עליה, אלא מדובר כשרוב הנימין שבשערו, כל אחת מהן קשורה, שדרך להקפיד בכך (רשב"א עירובין ד, ב; ר"ן שם. וכע"ז ריטב"א כאן ושם).

ואף שהקשר שבשער הוא 'מין במינו', ומין במינו אינו חוצץ [ראה לקמן (לז, ב)], לענין טבילה לא נאמר כלל זה, משום שצריך שהמים יגעו בו, וגם אם 'מינו' אינו נחשב דבר החוצץ, מכל מקום המים לא נגעו בו (אבני נזר יו"ד רסו, יז; קובץ הערות, הוספות ד. אמנם ראה ביאורנו להלן ע"ב ד"ה דבר, שהקובץ שיעורים ביאר בדעת הרמב"ם שאין דין ביאת מים בשער, אלא רק דין חציצה).

שְׁתַּיִם אֵינִי יוֹדֵעַ - ודעת רבי יוחנן שרק נימא אחת קשורה חוצצת, אבל שתים אינן חוצצות, כמבואר בגמ' בנדה (סז, ב).